

Міністерство культури України
Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури

Мартиненко Наталія Миколаївна

УДК 7.035.92(410)''185/193''

**ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ І ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ
ДЖОНА ГЕНРІ ДЕРЛА
В КОНТЕКСТІ РУХУ «МИСТЕЦТВА І РЕМЕСЛА»
(друга половина ХІХ – перша третина ХХ століття)**

Спеціальність 17.00.05 – образотворче мистецтво

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата мистецтвознавства

Київ – 2016

Дисертацією є рукопис

Роботу виконано в Національній академії образотворчого мистецтва і архітектури,
Міністерство культури України

Науковий керівник: кандидат мистецтвознавства, доцент
Лисенко Людмила Олександрівна
Національна академія образотворчого мистецтва і
архітектури,
доцент кафедри теорії та історії мистецтва

Офіційні опоненти: доктор мистецтвознавства, професор
Тарасенко Ольга Андріївна
Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського,
завідувач кафедри образотворчого мистецтва

кандидат мистецтвознавства, доцент
Папета Сергій Павлович
Київський університет культури,
доцент кафедри мистецтв

Захист відбудеться «19» травня 2016 р. о 10:00 на засіданні спеціалізованої вченої
ради К 26. 103. 02 у Національній академії образотворчого мистецтва і архітектури
за адресою: 04053, м. Київ, Вознесенський узвіз, 20.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці
Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури за адресою: 04053, м.
Київ, Вознесенський узвіз, 20 та на сайті
www.naoma.edu.ua/ua/academy/spetsalzovan_vchen_radi_akadem/spetsalzovana_vchena_rada_za_spetsalnstyu_obrazotvorche_mistetstvo/

Автореферат розісланий: «14» квітня 2016 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. Ю. Белічко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Творчість британських митців другої половини XIX століття, зокрема тих, що належали до руху «Мистецтва і Ремесла», завжди посідала важливе місце в історії світового мистецтвознавства. Але в XXI столітті інтерес до спадщини їх легендарного натхненника, видатного художника і дизайнера, поета і письменника В. Морріса та започаткованого ним руху набуває нового піднесення. Численні виставки, присвячені творчості митців цього об'єднання, відбуваються в музеях і галереях Великобританії, США, Канади, Австралії, Японії та інших країн світу.

Сучасні художники, куратори, майстри образотворчого, декоративного мистецтва і дизайну, зокрема, Д. Делле, Д. Мебб, Н. Джарвіс, А. Мастерс, С. Джордж та багато інших, активно звертаються до творчої спадщини В. Морріса та його послідовників під час створення іноваційних арт-проектів.

Сьогодні українським мистецтвознавцям майже невідоме ім'я талановитого британського художника, дизайнера, культурно-освітнього діяча Джона Генрі Дерла, художнього директора компанії «Морріс і Ко», хоча його твори посідають чільне місце в багатьох музейних колекціях світу.

Саме тому життєпис і творчий доробок митця, який виразно проектується на сьогодення, є предметом зацікавлення вітчизняних й зарубіжних дослідників, але втім ще не став об'єктом цілісного мистецтвознавчого аналізу.

У науковій мистецтвознавчій літературі до вивчення окремих аспектів мистецької спадщини Д. Г. Дерла в контексті компанії «Морріс і Ко» зверталися такі вчені, як Л. Ф. Дей, Г. К. Маріллєс, П. Флода, Ч. Сютера, Л. Перрі, Д. Ваггонер, Л. Бейкер. Увагу дослідників було зосереджено на монументальному мистецтві, художньому текстилі, орнаменталістиці. В той же час освітня діяльність цього митця залишається невивченою.

Оскільки у мистецтвознавчій науці лише започатковано вивчення творчих здобутків Д. Г. Дерла, то існує необхідність монографічного дослідження його багатоскладової художньої творчості другої половини XIX – першої третини XX століття.

Таким чином, здійснення детальної реконструкції життєвого і творчого шляху Д. Г. Дерла, що є першим цілісним науковим аналізом його багатогранної мистецької та освітньої діяльності, зумовлює актуальність дослідження, яке надасть можливість з'ясувати значимість творчої спадщини митця в сучасному європейському мистецькому просторі.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане згідно з планом підготовки наукових кадрів кафедри теорії та історії мистецтва Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури України.

Мета дослідження: розкрити творчий феномен Д. Г. Дерла в контексті руху «Мистецтва і Ремесла» шляхом реконструкції життєпису і комплексного аналізу мистецької спадщини та освітньої діяльності майстра.

Відповідно до мети дослідження сформульовано такі **завдання:**

– проаналізувати історіографію і з'ясувати сучасний стан наукового

опрацювання теми, виявити джерельну базу, розкрити специфіку методики дослідження;

- висвітлити вплив концепцій Т. Карлайла, Д. Раскіна і В. Морріса на формування ідейно-естетичних засад творчості митця;
- охарактеризувати культурно-мистецький рух «Мистецтва і Ремесла» і соціальне середовище як джерело становлення творчої особистості Д. Г. Дерла;
- здійснити реконструкцію життєпису і творчої діяльності Д. Г. Дерла;
- визначити специфіку монументального живопису у творчості художника;
- розглянути традиційні форми образотворчості як антитезу індустріальному виробництву;
- проаналізувати художньо-стильові особливості і семантику орнаменталістики майстра;
- дослідити освітню діяльність Д. Г. Дерла.

Об'єктом дослідження є культурно-мистецький рух «Мистецтва і Ремесла» Великобританії другої половини ХІХ – першої третини ХХ століття та художньо-виробнича діяльність компанії «Морріс і Ко» як його складової частини.

Предмет дослідження – життєвий шлях, творча та освітня діяльність Д. Г. Дерла.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють другу половину ХІХ – першу третину ХХ століття як період формування, становлення та активної діяльності Д. Г. Дерла.

Територіальні межі дослідження – усі регіони Великобританії, мистецькі центри Австралії, США, Канади, Бельгії, Росії, де зберігаються твори Д. Г. Дерла.

Методи дослідження пов'язані з метою роботи та обумовлені необхідністю розгляду теми в контексті соціокультурного простору Великобританії другої половини ХІХ – першої третини ХХ століття.

Дослідження має міждисциплінарний характер. В основі наукової роботи – методи архівних та бібліографічних пошуків, історико-художнього аналізу й теоретичних узагальнень. Історико-культурний метод дозволив реконструювати особливості соціокультурного простору Великобританії другої половини ХІХ – першої третини ХХ століття. Системно-історичний метод допоміг співвіднести творчість Д. Г. Дерла з тогочасними проблемами розвитку мистецтва. Міждисциплінарний підхід дозволив розглянути взаємозв'язок різних напрямів художньої творчості Д. Г. Дерла. Метод порівняльної оцінки його доробку допоміг розкрити особливості підходу майстра до створення художніх творів.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає в тому, що в ньому *вперше*:

- комплексно розглянуто життєвий шлях, творчу й освітню діяльність Д. Г. Дерла в контексті руху «Мистецтва і Ремесла»;
- реконструйовано і введено в науковий обіг життєпис митця;
- встановлено факт отримання Д. Г. Дерлом художньої освіти в Художній школі Західного Лондона, при цьому досліджено історію діяльності закладу між

- 1862–1889 роками;
- здійснено цілісний мистецтвознавчий аналіз спадщини Д. Г. Дерла;
- розглянуто у комплексі художньо-естетичні особливості і семантику творчого доробку митця;
- виявлено специфіку монументального живопису художника;
- введено в науковий обіг освітню діяльність Д. Г. Дерла;
- розкрито внесок митця у становлення індустріального дизайну Великобританії;
- підготовлено і упорядковано до друку «Спогади Д. Г. Дерла про В. Морріса», написано вступну статтю до цього видання

уточнено:

- особистий внесок Д. Г. Дерла у творчий доробок компанії «Морріс і Ко»;
- набуло подальшого розвитку:*
- дослідження руху «Мистецтва і Ремесла» як джерела становлення творчої особистості Д. Г. Дерла

Практичне значення отриманих результатів дисертаційного дослідження полягає в розширенні, систематизації та упорядкуванні даних про життя і творчу діяльність Д. Г. Дерла. Виявлені дисертантом невідомі раніше факти з життєпису Д. Г. Дерла та обставини його знайомства з В. Моррісом, були опубліковані відомим британським експертом з текстилю Л. Перрі в новому доповненому варіанті її монографії «Текстилі Вільяма Морріса», виданої 2013 року лондонським музеєм Вікторії і Альберта.

Виявлений оригінал спогадів Д. Г. Дерла про В. Морріса «Вільям Морріс – людина та його вплив» (1910) переданий дисертантом у дар Товариству Вільяма Морріса.

Матеріали дослідження були використані для подання заявки в Національну опікунську раду Великобританії на встановлення меморіальної дошки на єдиному вцілілому будинку, де протягом сорока років мешкала родина Дерлів.

Актуальними вони є в теоретичних мистецтвознавчих роботах загального характеру з історії образотворчого і декоративного мистецтва, а також у монографіях, альбомах, статтях, в музейній, науково-дослідницькій та педагогічній практиках. З'ясовані факти біографії можуть стати базою для доповненої експлікації персональної виставки мистецької спадщини Д. Г. Дерла в галереях і музеях, де зберігаються його твори.

Фаховий інтерес провідної освітньої установи України, в якій виконувалася дисертація, – Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури до наукових пошуків з історії мистецтва Великобританії органічно сприяє загальносуспільному процесу євроінтеграції й засвідчує входження українського науково-дослідницького сектору в європейський мистецтвознавчий контекст.

Особистий внесок здобувача полягає в тому, що всі викладені в роботі матеріали та висновки є результатом одноосібного дослідження.

Апробація результатів дисертації здійснювалася на *всеукраїнських науково-практичних конференціях*: «Другі Платонівські читання» (Київ, НАОМА, 29 листопада 2014 р.), доповідь: «Тема «memento mori» у творчості Д. Г. Дерла»;

«Ювілей НАОМА: шляхи розвитку українського мистецтвознавства» (Київ, НАОМА, 21 травня 2015 р.), доповідь: «Джон Генрі Дерл як художній керівник майстерень Мертонського абатства»; *міжнародних науково-практичних конференціях*: «Бойчуківські читання» (Київ, КДІДПМіД ім. М. Бойчука, 1 листопада 2013 р.), доповідь: «Інститут Міста і Гільдій Лондона як осередок декоративно-прикладного мистецтва і дизайну Великобританії кінця ХІХ – першої третини ХХ століття»; «Наукова дискусія: питання філософії, мистецтвознавства і культурології» (Москва, МЦНіО, грудень 2013 р.), доповідь: «John Henry Dearle and applied art education in the early ХХ century Britain»; «Перша світова війна в народній пам'яті й мистецькому відображенні» (Мінськ, НАН Білорусії, 7–8 жовтня 2014 р.), доповідь: «Меморіальні вітражі компанії «Морріс і Ко» в контексті руху «Мистецтва і Ремесла»»; «Треті Платонівські читання» (Київ, НАОМА, 28 листопада 2015 р.), доповідь: «Творчий внесок Джона Генрі Дерла у створення гобеленної серії «У пошуках Святого Грааля»; «Перспективи розвитку сучасної науки» (Харків, Молодий Вчений, 4–5 грудня 2015 р.), доповідь: «Виставкове товариство Мистецтва і Ремесла та його роль у популяризації декоративно-прикладної творчості Джона Генрі Дерла»; у виступах з доповіддю в осередках науково-дослідницької діяльності, пов'язаної з творчістю В. Морріса та його оточення: у Товаристві Вільяма Морріса (Лондон, 13 вересня 2014 р.), доповідь: «Up close & personal: J. H. Dearle»; у Галереї Вільяма Морріса (Лондон, 24 березня 2015 р.), доповідь: «John Henry Dearle». Тези дисертації були подані для участі в конкурсі на отримання «Меморіальної премії Пітера Флода», де отримали другу премію від Товариство Вільяма Морріса (Лондон).

Публікації. Основні положення й висновки роботи викладено у 15 публікаціях, 6 з яких опубліковано в наукових фахових виданнях, що входять до переліку МОН України, з них 1 стаття у збірнику, зареєстрованому у міжнародній наукометричній базі РІНЦ, 1 – в іншому мистецтвознавчому виданні, 2 – в закордонних виданнях (Лондон), 6 – у збірках матеріалів наукових конференцій.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків (обсяг основної частини – 161 с.), переліку використаних джерел (625 позицій). Додаток включає список та альбом ілюстрацій (121 іл.).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність дослідження, визначено об'єкт, предмет і мету праці; відповідно до мети сформульовані завдання, окреслено хронологічні та територіальні рамки наукових пошуків, з'ясовано методи роботи, розкрито новизну та практичне значення отриманих результатів.

У **першому розділі «Історіографія, джерельна база, методика дослідження»** з'ясовано ступінь наукового вивчення проблеми, визначено джерельну базу, розкрито специфіку методики дослідження. У *підрозділі 1.1. «Історіографія»* розглянуто етапи розвитку наукової думки у розв'язанні визначеної проблеми.

Наприкінці ХІХ століття творчість майстра частково розглянута у публікаціях періодичних мистецтвознавчих видань: «Студіо», «Студіо еар бук оф декоратів

арт», «Арт джорнал», «Джорнал оф декоратів арт», зокрема в матеріалах, присвячених експозиціям «Виставкового товариства Мистецтва і Ремесла». На початку ХХ століття огляд творчого шляху Д. Г. Дерла подано у статті Л. Ф. Дейя.

Ключовими працями в царині дослідження творчого спадку Д. Г. Дерла в рамках діяльності компанії «Морріс і Ко» стали публікації Г. К. Маріллє, видані за життя Д. Г. Дерла, та наукові роботи мистецтвознавців другої половини ХХ – початку ХХІ століття Л. Перрі, П. Флода, Ч. Сютера, Д. Ваггонер, Л. Бейкер.

У роботах, присвячених різним аспектам життя і творчості наставника Д. Г. Дерла – В. Морріса, ім'я Д. Г. Дерла зустрічається фрагментарно і його діяльність висвітлюється поверхово. Наприкінці ХІХ століття він згадується в працях А. Валланса і Д. В. Маккейла, у ХХ столітті – в працях Р. Воткінсона, Е. Вілхайд, Е. Годвіна, Л. Е. Грей, Х. Дор, С. Кута, Д. Ліндсея, Ф. Маккарті, П. Томсона, Ч. Харві, Ф. Хендерсона.

Дослідження, присвячені руху «Мистецтва і Ремесла» у Великобританії, Америці, Австралії та країнах Європи не містять інформації про Д. Г. Дерла, проте є важливим джерелом загального матеріалу, необхідного для даної роботи. Трактати членів «Виставкового товариства Мистецтва і Ремесла» В. Морріса, В. Крейна, А. Макмердо, Т. Д. Кобдена-Сандерсона пояснили логіку внутрішніх процесів формування руху. Мистецтвознавчі роботи першої половини ХХ століття дослідника Н. Певзнера привернули увагу до історичної ролі руху та акцентували на його значному впливі на розвиток теорії дизайну. В другій половині ХХ століття діяльність учасників руху в контексті розвитку світових мистецьких процесів була представлена в роботах С. Адамса, І. Анскомб, Е. Каммінг, Л. Ламборн, Р. Ланглі-Соммер, Д. Нейлор, К. Менз. Роботи дослідників ХХІ століття, зокрема Д. Бартера, Р. П. Блейкслі, Д. Браянт, М. Грінстед, А. Каррусерс, Ш. Келлі оприлюднили змістовний візуальний ряд, який не мав відображення дотепер.

Підрозділ 1.2. «Джерельна база» присвячено огляду джерельної бази дисертаційного дослідження, основу якої склали: архівні документи і матеріали з Великобританії, США і Австралії; музейні колекції Великобританії, США, Канади, Австралії, Бельгії і Росії; об'єкти культурної спадщини національного значення та пам'ятки архітектури Великобританії; літературні джерела. Зокрема, колекції музею Вікторії і Альберта, Галереї Вільяма Морріса, Товариства Вільяма Морріса в Лондоні, Художньої галереї Бірмінгема, Художньої галереї Хантінгтон у Каліфорнії; інтер'єри церковних будівель Великобританії, об'єктів культурної спадщини національного значення у віданні Національної опікунської ради Великобританії та Асоціації історичних будівель, документи і матеріали Національного архіву Великобританії, Генерального реєстраційного офісу, Лондонського архіву Метрополітен, обласного архіву графства Кент, архіву районів Ізлінгтон і Кемден міста Лондона, місцевих історичних архівів таких населених пунктів, як Мертон, Стрезем та Перлі; бібліотеки Хантінгтон у Каліфорнії, Бюро статистики штату Флорида, сімейного архіву родини Дерлів у місті Перт в Австралії, архіву Королівського художнього товариства, архіву Королівського художнього коледжу, бібліотеки Бодлеан.

У *підрозділі 1.3. «Методика дослідження»* увагу зосереджено на процесі реконструкції життєпису. Проведення основного масиву дослідження за межами

України обумовило специфіку роботи, що відрізняється від подібної практики в Україні. Особливо це стосується процесу біографічних пошуків.

У другому розділі **«Життєвий і творчий шлях Д. Г. Дерла: проблема взаємозумовленості»** доведено, що формування свідомості художника відбувалося в тісній взаємодії зі становленням ідейно-естетичних засад творчості митця; здійснено реконструкцію основних етапів життєвого і творчий шляху Д. Г. Дерла у контексті руху «Мистецтва і Ремесла».

У підрозділі 2.1. *«Вплив концепцій Т. Карлайла, Д. Раскіна і В. Морріса на формування ідейно-естетичних засад творчості Д. Г. Дерла»* розкрито мистецькі, філософські та естетичні погляди Т. Карлайла, Д. Раскіна і В. Морріса як теоретичні засади руху «Мистецтва і Ремесла», що сформували ідейно-естетичні константи Д. Г. Дерла. У роботах цих авторів естетика індустріального суспільства контрастує з «чистотою і свободою» пізнього середньовіччя. Тому у свідомості митця скристалізувалося глибоке переконання, що шляхетність високохудожньої ручної праці завжди переважає бездушність тиражованого фабричного виробництва. При цьому якість мистецького твору безпосередньо пов'язується з етичною системою цінностей його творця, а національне мистецтво постає символом морального здоров'я нації. Формулюється визначення ідеального твору, в якому істина дорівнює красі, а краса – істині, досягти якої можливо лише в разі незаперечного наслідування природи.

Підрозділі 2.2. *«Культурно-мистецький рух «Мистецтва і Ремесла» і соціальне середовище як джерело становлення творчої особистості Д. Г. Дерла»* приділено комплексу питань, пов'язаних з мистецькими, соціокультурними й освітянськими процесами і тенденціями в художньому просторі Великобританії, які стали джерелом становлення творчої особистості митця. Перші паростки культурно-мистецького руху «Мистецтва і Ремесла» почали пробиватися із заснуванням творчого об'єднання, з діяльністю якого нерозривно пов'язаний професійний шлях Д. Г. Дерла. Створене 1861 року художнє підприємство «Морріс, Маршал, Фолкнер і Ко», перейменоване 1875 року в «Морріс і Ко», започаткувало традицію індивідуального рукотворного художнього виробництва в добу тотальної механізації художньої промисловості та практично втілило ідеали руху «Мистецтва і Ремесла». Співпраця з найвидатнішими різноплановими художниками країни обумовила багатогранність фахової діяльності Д. Г. Дерла. У 1888–1916 роках творчі роботи Д. Г. Дерла регулярно представлялись на показах «Виставкового товариства Мистецтва і Ремесла» в рамках художньої продукції «Морріс і Ко», а його офіційне членство в організації припадає на 1899–1926 роки. Саме за назвою цього товариства найменовано культурно-мистецький рух «Мистецтва і Ремесла». Творчість членів товариства в галузі монументального мистецтва, художнього дизайну, декоративного мистецтва й архітектури складає основний масив мистецької спадщини руху. Саме це мистецьке оточення обумовило напрямки художньої і декоративної творчості майстра.

Значний вплив на становлення творчої особистості Д. Г. Дерла мало соціальне середовище, зокрема навчання у Художній школі Західного Лондона. Провідний мистецько-освітянський заклад 1862–1889 років відіграв значну роль як у формуванні художніх навичок юнака, так і у становленні його світогляду. У 1878–

1879 роках Д. Г. Дерл відвідував вечірні класи школи, відкриті для молодих художників-артизанів, де вивчав дисципліни з художнього проектування, основ кольорознавства, геометрії, перспективи, технічного рисування, анатомії та рисування з натури, історії орнаменту. Копітка й відповідальна праця педагогів і гнучка методика викладання забезпечили необхідні результати – учнівські рисунки Д. Г. Дерла, виконані олівцем, свідчать про уміле використання світлотіні у створенні пластичної форми, м'якість лінії, упевнене володіння контуром. Художня школа Західного Лондона відіграла істотну роль у становленні світогляду митця й зародила в ньому непохитну рішучість вивести британський художній дизайн в авангард світової художньої промисловості.

У підрозділі 2.3. «Реконструкція основних віх життєпису та творчої діяльності Д. Г. Дерла» детально реконструйовано життєпис митця, з уточненням дати його народження, повним дослідженням генеалогічного дерева родини і з'ясуванням невідомих етапів професійного становлення і росту. Всесторонньо розкрито його неповторну особистість, цілісне формування якої обумовлено специфікою походження, родинними стосунками, шкільним вихованням й професійним оточенням. Висвітлено фахову еволюцію художника, в процесі якої відбувалися зародження і розвиток багатогранних творчих інтересів митця.

Д. Г. Дерл народився в Лондоні 22 серпня 1859 року в родині цивільного інженера. Стрімка індустріалізація Великобританії забезпечила добробут середньостатистичної родини Дерлів на рівні з мільйонами співвітчизників, сформувавши в країні прошарок середнього класу. Система цінностей цієї верстви населення виробила естетику своєї доби, в основу якої лягли євангелізм, пуританізм і конгрегаціоналізм, праця і невибагливість, дисципліна і самопожертва. Це обумовило образотворчість художнього доробку Д. Г. Дерла як в монументальному, так і в декоративному мистецтві. Такий вікторіанський моралізм сприяв захопленню юнацтва героями літературних творів В. Скотта і легендами про короля Артура та рицарів круглого столу. Дитячий інтерес до середньовічного воїнства вплинув на стилістичні особливості художньої манери зрілого митця. Прищеплена батьками з дитинства любов до рідної природи, ентузіазм у вивченні багатой флори і фауни Англії, захоплення садівництвом знайшли відображення у вишуканих рослинних візерунках його творів. Заняття музикою та шахами сприяли формуванню глибинного інтуїтивного розуміння ритму і чіткого композиційного ладу, віртуозно проявленого майстром у створенні орнаментів. Випадкова зустріч з В. Моррісом визначила шлях митця. Глибока любов і повага до видатного вчителя обумовила життєствердність творчості Д. Г. Дерла, який залишався вірним справі «Морріс і Ко» до самої смерті 15 січня 1932 року.

У третьому розділі «Художньо-естетичні особливості творчої спадщини митця» на основі цілісного мистецтвознавчого аналізу досліджено, систематизовано і уточнено окремі факти творчої біографії Д. Г. Дерла, визначено ідейно-стильові та жанрові пошуки майстра, характерні ознаки його творчого феномену у контексті руху «Мистецтва і Ремесла».

У підрозділі 3.1. «Монументальний живопис у творчості Д. Г. Дерла» проаналізовано діяльність митця у галузі монументального мистецтва, представлену у спадщині майстра художніми вітражами, структуровано й переосмислено його

особистий внесок у створення сакральних вітражних творів «Морріс і Ко». Д. Г. Дерл відрізнявся віртуозністю у створенні композиції й талантом вишуканого колориста. Роботи раннього періоду творчості Д. Г. Дерла представлені фрагментарними рослинними орнаментами та невеликими архітектурними мотивами тла, виконаними для вітражів, спроектованих іншими художниками. Зрілі художні твори поділяються на три типи. Перший – роботи, створені за ескізами Е. Берн-Джонса, колорит яких підсилено власними схемами Д. Г. Дерла; крім того Д. Г. Дерлом виконано безпосередній розпис скла. Другий – вітражні композиції, вагомим компонентом яких є чорно-білі ескізи окремих постатей, виконані Е. Берн-Джонсом. І третій – твори, які спроектував сам Д. Г. Дерл без співавторів.

Монументальний живопис художника переважно складається з біблійних сюжетів. На пізньому етапі творчості Д. Г. Дерл звертається і до воєнної тематики. Художні образи, створені майстром у меморіальних вітражах на честь загиблих у Першій світовій війні, уособлюють специфічну англійську ощадливість у прояві емоцій і почуттів, що виражено в певній статичності постатей, відчужених виразах облич персонажів, стриманому ритмі композиції. Сяйливий колорит довоєнних творів поступився місцем стриманішим, глибшим, нерідко похмурих барвам.

У стилістиці й художніх методах відтворення вітражних зображень, Д. Г. Дерл залишався вірним традиційним ідеалам Готичного Відродження – напряду в архітектурі Великобританії ХІХ століття. Для втілення художнього задуму майстер звертався до іконографії середньовіччя, дотримуючись запровадженої ранніми прерафаелітами традиції. Виконані за проектами Д. Г. Дерла вітражі відіграють важливу ідейно-естетичну роль у соціокультурному житті парафіян і в ХХІ столітті.

У підрозділі 3.2. «Традиційні форми образотворчості як антитеза індустріальному виробництву» досліджено рукотворну спадщину митця, проаналізовано художньо-стилістичні особливості його творчого феномену та його особистий внесок у колективні розробки. Антитезою індустріальному виробництву виступило відродження зниклих технологій створення традиційних форм образотворчості, зокрема, індивідуальних, високохудожніх гобеленів і килимів, що розглядаються у дослідженні, і як його самостійні твори, і як роботи, створені у співавторстві з Е. Берн-Джонсом і В. Моррісом. Колористиці творів Д. Г. Дерла притаманне тяжіння до чистих кольорів. Декоративні елементи вирішені виключно за мотивами флори і фауни Великобританії. У творах переважає сакральна тематика – «Різдво», «Поклоніння Волхвів», – і сюжети за мотивами літературних творів, фольклору і міфології. Також зустрічаються пейзажний і анімалістичний жанри з мотивами автентичної британської флори і фауни – «Зелень», «Брук». Основним внеском Д. Г. Дерла у колективну працю була розробка колірної гами, організація декоративного тла, загальної композиції та участь у процесі ткання.

Килимові орнаменти Д. Г. Дерла поділяються на створені самостійно та у співавторстві з В. Моррісом. Його художні проекти стилістично складаються з двох груп. Перша – це рапорти, пов'язані між собою традиційними розетками чи іншими геометричними формами. Друга представляє собою набагато складніші композиції з переплетіннями суцвіття, звивистого листа, медальйонів і запозичених у О. Пюджина готичних мотивів. Килими цього типу вирізняються монументальністю рисунка, поліхромністю, динамічністю та гнучкістю багатоаспектної композиції. У

його роботах майже завжди відчувається схильність до використання здобутків персидської та близькосхідної килимарських традицій, трансформованих під призму суто англійського художнього бачення.

У підрозділі 3.3. «Художньо-стильові особливості і семантика орнаменталістики» систематизовано орнаментальну спадщину митця за композиційним ладом і запропоновано методику семантичного аналізу творів. Візерунки Д. Г. Дерла можна поділити за домінуючими в композиції мотивами на три різновиди, хоч нерідко структурні елементи різних груп зустрічаються в одному площинному просторі. Перший різновид рослинних візерунків побудовано за допомогою чітко визначеної «лінії краси», що спрямована вертикально вгору і сприяє динамічності внутрішнього руху композиції. У другому різновиді рослинні форми в рамках одного рапорту організовані у вільному русі переплетінням звивистих стеблин, квіткових суцвіть і листя. У третьому рослинні мотиви організовані на площині за допомогою медальйонних форм, що надає орнаменту чіткої симетрії і певної статичності.

Майже всі візерунки створені в різних колористичних гамах. Наприкінці ХІХ століття перевага віддавалась темнішим колірним сполученням. У першій третині ХХ століття гама стала значно висвітленою, що обумовлювалось загальними тенденціями в інтер'єрному дизайні. Семантичний аналіз окремих рослинних орнаментів ілюструє доцільність використання флоріографії, міфології, літератури, зокрема поезії, в аналізі орнаментальної спадщини Д. Г. Дерла. Прихований у візерунку зміст наділяє його художньо-декоративні роботи конкретними інформаційними та комунікативними функціями.

У четвертому розділі «Освітня діяльність Д. Г. Дерла» досліджено діяльність митця, пов'язану з художніми установами й художньо-промисловими навчальними закладами, і визначено його особистий внесок у становлення художнього й індустріального дизайну Великобританії.

У підрозділі 4.1. «Функції екзаменатора в «Національному змаганні» та співробітництво з Освітньою радою Великобританії» висвітлено роботу Д. Г. Дерла в журі щорічного «Національного змагання наукових і художніх шкіл та художніх класів», організованого Освітньою радою Великобританії. У період між 1901 і 1915 роком Д. Г. Дерл виступав у ролі екзаменатора двох підсекцій секції «Дизайн»: «Гобелени, килими, шпалери, текстиль та вибійки» та «Дизайн для друкованих муслінів, мережива, вишивки, мозаїки, лінолеуму та паркету». У 1917 році Освітньою радою була розроблена альтернативна система тестування у вигляді національної сертифікації. У 1922–1928 роках Д. Г. Дерл виступав у ролі екзаменатора класу індустріального дизайну. У його обов'язки входили розробка екзаменаційних завдань, оцінювання та надання письмових порад екзаменованим, відбір кандидатів, номінованих на премії, написання звіту про стан національної художньо-промислової підготовки кадрів та рецензій на студентські роботи.

У підрозділі 4.2. «Діяльність в Інституті міста і гільдії Лондона» увагу зосереджено на сімнадцятирічній діяльності Д. Г. Дерла в екзаменаційній комісії Технологічного департаменту Інституту міста і гільдії Лондона, провідного осередка художнього дизайну і декоративно мистецтва Великобританії першої третини ХХ століття. Співробітництво Д. Г. Дерла з цією освітньою установою

припадає на 1915–1931 роки. Розробка теоретичних екзаменаційних питань і практичних завдань для щорічного тестування доручалась не педагогам, а екзаменаторам, тобто практикуючим майстрам, зокрема Д. Г. Дерлу. Саме це забезпечувало постійний зв'язок освітнього процесу з нагальними потребами художньої промисловості. На прикладі роботи цього навчального закладу простежено етапи розвитку та методика викладання таких творчих дисциплін, як художній та індустріальний дизайн.

У підрозділі 4.3. «Співробітництво з Королівським художнім коледжем і Королівським художнім товариством» з'ясовано факт призначення Д. Г. Дерла на посаду «візитера» школи дизайну Королівського художнього коледжу. З 1919 по 1922 рік Д. Г. Дерл аналізував з позиції дизайнера-практика методики і засоби викладання цього найвпливовішого навчального закладу країни. У 1924 році Королівським художнім товариством було започатковано щорічний «Конкурс індустріального дизайну». У 1925–1930 роках Д. Г. Дерл брав активну участь у роботі конкурсу в комітеті секції «Текстиль». Участь досвідченого майстра в педагогічному процесі ефективно сприяла розквіту індустріального дизайну та художньо-промислової освіти Великобританії в ХХ столітті.

Прийняття Д. Г. Дерла в члени Королівського художнього товариства стало визнанням мистецькою громадськістю країни його високих заслуг перед культурою узагалі та художньою промисловістю і індустріальним дизайном зокрема.

ВИСНОВКИ

У процесі дослідження були отримані такі результати:

1. Проаналізовано історіографію і з'ясовано сучасний стан наукового опрацювання теми, сформовано джерельну базу, розкрито специфіку методики дослідження. Шляхом аналізу мистецтвознавчих та культурологічних праць здійснено систематизацію основних етапів розвитку наукової думки з даної теми і доведено, що життєвий і творчий шлях Д. Г. Дерла в контексті руху «Мистецтва і Ремесла» досі не був об'єктом глибокого наукового дослідження через відсутність багатьох фактів життя і творчості митця. Опрацювання унікальних архівних матеріалів у поєднанні з аналізом музейних і приватних колекцій та інтер'єрів, оформлених майстром сакральних споруд показали, що його багатогранна творчість потребує усебічного наукового дослідження. З'ясовано, що тридцятирічна освітня діяльність Д. Г. Дерла та його вплив на становлення художнього та індустріального дизайну Великобританії за період 1900 – 1930 рр. не отримали належного відображення в науковій мистецтвознавчій літературі.

2. Висвітлено вплив концепцій Т. Карлайла, Д. Раскіна і В. Морріса на формування ідейно-естетичних засад творчості митця. Шляхом розгляду філософських, естетичних і мистецьких ідей цих впливових науковців, мислителів і практиків розкрито теоретичні засади руху «Мистецтва і Ремесла», що сформуvalи світогляд Д. Г. Дерла. В рамках філософської концепції руху «Мистецтва і Ремесла» якість мистецького твору безпосередньо була пов'язана з етичною системою цінностей його творців, а національне мистецтво постало символом

морального здоров'я нації. Саме тому художник мав перетворитися на ремісника, а ремісник – на художника, який жив і творив у злагоді з навколишнім середовищем.

3. Охарактеризовано культурно-мистецький рух «Мистецтва і Ремесла» і соціальне середовище як джерело становлення творчої особистості Д. Г. Дерла. Досліджено передумови і процес формування руху як характерної складової соціокультурного життя Великобританії, в якому формувався світогляд Д. Г. Дерла. Розглянуто суспільні та мистецькі процеси, що обумовили розквіт художнього дизайну і декоративного мистецтва країни і сприяли виникненню руху «Мистецтва і Ремесла». Найбільшої художньої виразності й самобутності ідеї руху набули у творах митців із професійного оточення Д. Г. Дерла, яке значно вплинуло на формування його унікальної особистості. Висвітлено, що вирішальним фактором у становленні Д. Г. Дерла як художника стала тісна співпраця з натхненниками руху В. Моррісом і Е. Берн-Джонсом. Шляхом розгляду історії і художньо-виробничої практики «Морріс і Ко» і «Виставкового товариства «Мистецтва і Ремесла» визначено теоретичні і практичні засади руху як формотворчі чинники багатогранного мистецтва Д. Г. Дерла. Дослідження соціального середовища митця прояснило роль Художньої школи Західного Лондона у вихованні Д. Г. Дерла як художника, дизайнера, майстра декоративного мистецтва. Доведено, що фахова освіта, отримана у цьому навчальному закладі, сформувала головні принципи його художньої творчості й відіграла визначальну роль у становленні його таланту.

4. Здійснено реконструкцію життєпису і творчої діяльності Д. Г. Дерла. Розгляд історичних і біографічних умов формування творчої особистості митця у нерозривному зв'язку з рухом «Мистецтва і Ремесла» дозволив максимально повно охарактеризувати художній світ Д. Г. Дерла. Вагомою складовою даного дослідження стало проведення інтерв'ю з нащадками і родичами митця. Опрацьовано приватні і громадські архіви і досліджено генеалогічне дерево митця. З'ясовано факти щодо отриманої Д. Г. Дерлом шкільної освіти. Встановлено, яким чином сімейне коло, родинні зв'язки та навчання в Колегіаті Адольфуса Гледхіла вплинули на розвиток світогляду митця та обумовили характерні риси його творчої особистості. Простежено етапи професійного шляху й розкрито невідомі віхи його становлення як фахівця. Визначено, яким чином керування майстернями Мертонського абатства сформувала Д. Г. Дерла як художника-універсала, що з високою майстерністю творив у царині монументального і декоративного мистецтва, художнього дизайну.

5. Визначено специфіку монументального живопису у творчості художника. На основі детального аналізу вітражної спадщини митця доведено високохудожню значущість колористичних пошуків Д. Г. Дерла в групових проектах, на підставі чого уточнено його особистий внесок у творчий доробок компанії «Морріс і Ко». Розкрито сутність мистецтва післявоєнної доби і визначено, що виконані за ескізними проектами Д. Г. Дерла вітражі стали національним надбанням і нині відіграють важливу роль у соціокультурному житті Великобританії.

6. Розглянуто традиційні форми образотворчості як антитезу індустріальному виробництву. Висвітлено творчі пошуки й експерименти майстра у відродженні високохудожнього рукотворного фігуративного гобелену і орнаментального килима на противагу низькоякісним тиражованим виробам. Досліджено образні і

колористичні вирішення художніх проектів майстра, які Визначено внесок Д. Г. Дерла в колективні твори. Шляхом порівняльного аналізу з взірцями світового килимарства розкрито особливості спадщини британського митця, яка увібрала в себе найкращі традиції галузі та викристалізувалась у суто національну стилістику.

7. Проаналізовано художньо-стилістичні особливості і семантику орнаменталістики майстра. Досліджено структуру орнаментів і виявлено формотворчі елементи композиційного ладу, за якими систематизовано доробок митця. Розглянуто особливості колористичних схем на різних етапах творчості Д. Г. Дерла і висвітлено відмінності між ранніми і пізніми взірцями. Охарактеризовано специфіку національного характеру його творів, в яких завжди присутні стилізовані елементи британської флори і фауни. Виявлено символіко-семантичні мотиви рослинних візерунків, що надає краще уявлення про тенденції їх формування, а повне дешифрування знакової системи складових елементів орнаментів дозволяє встановити цілісну картину сприйняття їх художньої композиції. В результаті аналізу семантичної структури флористичних візерунків Д. Г. Дерла виявлено тісний зв'язок художнього мислення майстра з традицією міфотворчості в мистецтві прерафаелітизму, що доводить приналежність творчості художника-дизайнера до контексту образотворчого мистецтва.

8. Досліджено освітню діяльність Д. Г. Дерла та визначено його роль як у процесі розвитку художнього дизайну, так і в зародженні та становленні індустріального дизайну Великобританії. На основі аналізу виявлених архівних матеріалів визначено характер співробітництва Д. Г. Дерла з науковими установами і вперше розкрито тридцятирічну діяльність митця в контексті художньо-промислової освіти. Встановлено, що творчий досвід Д. Г. Дерла як художника-практика було використано в національній художньо-промисловій освіті в галузі художнього й індустріального дизайну. Визначено, що багаторічна співпраця Д. Г. Дерла з найвпливовішими мистецькими та освітянськими структурами – Королівським художнім коледжем, Інститутом міста та гільдій Лондона, Освітньою радою, Королівським Художнім товариством значною мірою сприяла формуванню методологічних принципів навчання і тестування молодих дизайнерів, що у свою чергу забезпечило розквіт індустріального дизайну та художньо-промислової освіти Великобританії.

Дана робота є першою науковою працею в якій комплексно розглянуто життєвий шлях, творчу й освітню діяльність Д. Г. Дерла в контексті руху «Мистецтва і Ремесла». Здійснене дослідження не вичерпує всіх аспектів теми і відкриває перспективи подальшого вивчення творчості митця у зв'язку з тенденціями українського мистецтва першої половини ХХ століття.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Статті в українських фахових виданнях:

1. Мартиненко Н. Джон Генрі Дерл – майстер вітражного мистецтва / Наталія Мартиненко // Актуальні проблеми мистецької практики і мистецтвознавчої науки : Мистецькі обрії '2013 [Текст]: зб. наук. праць. / Ін-т проблем суч. мистец.

- НАМ України ; Наук. керівник теми і голов. наук. ред. І. Д. Безгін; Редкол. : А. В. Чебикін, І. Д. Безгін, Г. І. Веселовська та ін. – Київ : Фенікс, 2013. – Вип. 5 (16). – С. 280–288.
2. Мартиненко Н. М. Особливості впливу Д. Г. Дерла на становлення індустріального дизайну в контексті розвитку художньо-промислової освіти Великобританії 1900–1930 років / Н. М. Мартиненко // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв [Текст] : зб. наук. пр. / за ред. Даниленка В. Я. – Харків : ХДАДМ, 2012. – №8. – С. 32–36.
 3. Мартиненко Н. Семантика рослинних орнаментів «Морріс і Ко» / Наталія Мартиненко // Українська академія мистецтва : дослідницькі та науково-методичні праці / Відп. ред. А. В. Чебикін; Редкол. : А. В. Чебикін, О. В. Ковальчук, В. В. Куцевич та ін. – Київ : НАОМА, 2014. – Вип. 22. – С. 171–181.
 4. Мартиненко Н. Творчий внесок Джона Генрі Дерла в розробку килимової орнаментики / Наталія Мартиненко // Актуальні проблеми мистецької практики і мистецтвознавчої науки : Мистецькі обрії '2014 [Текст]: зб. наук. праць. / Ін-т проблем суч. мистец. НАМ України ; Наук. керівник теми і голов. наук. ред. І. Д. Безгін; Редкол. : А. В. Чебикін, І. Д. Безгін, А. О. Пучков та ін. – Київ : Фенікс, 2014. – Вип. 6 (17). – С. 127–130.
 5. Мартиненко Н. Художня школа західного Лондона як провідний формотворчий чинник становлення британського дизайнера другої половини ХІХ століття / Наталія Мартиненко // Вісник Львівської національної академії мистецтв: наук. видання. – Львів : ЛНАМ, 2015. – Вип. 26. – С. 88–100.

2. Статті в українських фахових виданнях, зареєстрованих у міжнародних наукометричних базах (РІНЦ):

6. Мартиненко Н. М. Соціальне середовище як джерело формування творчої особистості Джона Генрі Дерла / Н. М. Мартиненко // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв [Текст] : зб. наук. пр. / за ред. Даниленка В. Я. – Харків : ХДАДМ, 2015. – №5. – С. 71–76.

3. Матеріали конференцій та тези доповідей:

7. Мартиненко Н. М. Джон Генрі Дерл як художній керівник майстерень Мертонського абатства / Наталія Миколаївна Мартиненко // Ювілей НАОМА : шляхи розвитку українського мистецтвознавства. Тези і матеріали доповідей міжвуз. наук. конф. молодих науковців, аспірантів і студентів, НАОМА, 21 травня 2015. – Київ : Фенікс, 2015. – С. 20
8. Мартиненко Н. Тема «memento mori» у творчості Д. Г. Дерла / Наталія Мартиненко // Другі Платонівські читання. Тези доповідей Всеукр. наук. конф., НАОМА, 29 листопада 2014. – Київ : LAT & K, 2015. – С. 45.
9. Мартиненко Н. М. Виставкове товариство Мистецтва і Ремесла та його роль у популяризації декоративно-прикладної творчості Джона Генрі Дерла / Н. М. Мартиненко // Молодий вчений : Перспективи розвитку сучасної науки.

- Матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф., Харків, 4–5 грудня 2015. – У 2-х частинах. – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2015. – Ч. I. – С. 18–21.
10. Мартиненко Н. Творчий внесок Джона Генрі Дерла у створення гобеленної серії «У пошуках Святого Грааля» / Наталія Мартиненко // Треті Платонівські читання : тези доповідей Міжнар. наук. конф., НАОМА, 28 листопада 2015. – Київ : Фенікс, 2016. – С. 91–92.
11. Мартиненко Н. М. Меморіальні вітражі компанії «Морріс і Ко» в контексті руху «Мистецтва і Ремесла» / Н. М. Мартиненко // Першая сусветная вайна ў народнай памяці і мастацкім адлюстраванні : мат. Міжнар. навук. конф., Мінск, 7–8 кастырчніка 2014 / прадм. і уклад. С. Л. Гараніна ; навук. рэд. А. І. Лакотка; Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі. – Мінск: Права і эканоміка, 2014. – С. 285–290.
12. Martynenko N. M. John Henry Dearle and applied art education in the early XX century Britain / Natalia Mykolaivna Martynenko // Научная дискуссия : вопросы филологии, искусствоведения и культурологии : сбор. статей по матер. XVIII междунар. заочной науч.-практ. конф. – М. : Международный центр науки и образования, 2013. – № 11 (18). – С. 172–179.

4. Публікації, які додатково відображають наукові результати дисертації:

13. Мартыненко Н. Любовь к прекрасному / Наталия Мартыненко // Антиквар. – 2011. – № 12 (59) – С. 120–126.
14. Martynenko Natalia. John Henry Dearle and the music of the sea / Natalia Martynenko // William Morris Society Newsletter. – London: The William Morris Society, 2011. – Autumn. – P. 17–18.
15. Martynenko Natalia. John Henry Dearle and his wonderful designees / Natalia Martynenko // Friends of the William Morris Gallery. – London: The William Morris Gallery, 2015. – Summer 2015. – P. 12–15.

АНОТАЦІЯ

Мартиненко Н.М. Життєвий шлях і творча діяльність Джона Генрі Дерла в контексті руху «Мистецтва і Ремесла» (друга половина XIX – перша третина XX століття). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства зі спеціальності 17.00.05 – образотворче мистецтво. – Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури, Київ, 2016.

Дисертація є першим комплексним дослідженням життєвого шляху, творчої та освітньої діяльності Д. Г. Дерла в контексті культурно-мистецького руху Великобританії «Мистецтва і Ремесла» другої половини XIX – першої третини XX століть. Проаналізовано теоретичні та практичні засади руху «Мистецтва і Ремесла» як джерела формування творчої особистості Д. Г. Дерла. Досліджено соціальне середовище. Реконструйовано і введено в науковий обіг життєпис митця. Проаналізовано та систематизовано творчу спадщину митця. Визначено стилістичні

особливості художньої манери, специфіку художньої мови його творів. Висвітлено освітню діяльність Д. Г. Дерла і його внесок у розвиток індустріального дизайну Великобританії.

Ключові слова: Джон Генрі Дерл, рух «Мистецтва і Ремесла», монументальний живопис, художній дизайн, декоративне мистецтво, художньо-промислова освіта.

АННОТАЦІЯ

Мартыненко Н. Н. Жизненный путь и творческая деятельность Джона Генри Дёрла в контексте движения «Искусства и Ремёсла» (вторая половина XIX – первая половина XX столетия). – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата искусствоведения по специальности 17.00.05 – изобразительное искусство. – Национальная академия изобразительного искусства и архитектуры, Киев, 2016.

Диссертация является первым комплексным исследованием жизненного пути, творческой и педагогической деятельности Д. Г. Дёрла в контексте культурно-художественного движения «Искусства и Ремёсла» второй половины XIX – первой трети XX столетия. Исследована социальную среду. Реконструировано и введено в научное использование жизнеописание художника. Проанализировано теоретические и практические основы движения «Искусства и Ремёсла» как источника формирования творческой личности Д. Г. Дёрла. Исследовано и систематизировано творческое наследие художника. Определены стилистические особенности художественной манеры, специфика художественного языка его произведений. Высветлено педагогическую деятельность Д. Г. Дёрла и его вклад в развитие индустриального дизайна Великобритании.

Ключевые слова: Джон Генри Дёрл, движение «Искусства и Ремёсла», монументальная живопись, художественный дизайн, декоративное искусство, художественно-промышленное образование.

SUMMARY

Martynenko N.M. The life and work of John Henry Dearle in the context of the Arts and Crafts Movement (second half of the nineteenth century – first third of the twentieth century). – Manuscript.

The thesis for an academic degree of a Candidate of Sciences in Art Criticism (local terminology equivalent to PhD in Art History). Speciality code 17.00.05. – Fine art. – National Academy of Fine Art and Architecture, Kyiv, 2016.

This dissertation is the first comprehensive and systematic scholarly study of J. H. Dearle, focusing on his life, creative work and educational career within the context of the Arts and Crafts Movement.

It examines philosophical, social and artistic writings of T. Carlyle, J. Ruskin and W. Morris as formative ideas behind the Arts and Crafts Movement, which had decisive influences on J. H. Dearle's ideological and aesthetic beliefs.

The work explores the Arts and Crafts Movement and J. H. Dearle's social circle as a formative source of his creative personality. It discusses economic, social and artistic preconditions of the Arts and Crafts Movement and the rise of decorative arts, and art and industrial design. It touches on historical aspects regarding the origin and the development of industrial art education in the country, which shaped J. H. Dearle's professional path. The research explores the origin and activity of the West London School of Art as one of the leading art education establishments in the second half of nineteenth century Britain. It explores the role of the school in developing formative characteristics of typical national British designers, such as J. H. Dearle, who would be capable of leading the country to the fore of world industrial production.

The study provides an account of the founding preconditions, and artistic and commercial activity of Morris & Co, which helped to shape the Arts and Crafts Movement in general, and the work of J. H. Dearle in particular. At the same time the work assesses J. H. Dearle as an individual artist, rather than a mere shadow of his renowned teacher W. Morris and colleague E. Burne-Jones, in order to re-evaluate his life and achievements.

The research looks at the Arts and Crafts Exhibition Society, where J. H. Dearle was a longstanding member, and its role as the key practitioner and main promoter of the ideals of craftsmanship versus the industrialisation of production.

The study examines J. H. Dearle's family background, early school education, economic and religious influences on his creative personality. For the first time J. H. Dearle's biography is researched and reconstructed in great detail, including his early years spent at the Gladhill's Collegiate School.

The work highlights how J. H. Dearle's professional responsibilities at the Merton Abbey works had a lasting impact on the diversity of his creativity.

The study gives a fuller critical analysis of J. H. Dearle's stained glass work and reconsiders his overall contribution to the production of Morris and Co sacral windows. It examines the stylistic qualities of his memorial stained glass. The work discusses J. H. Dearle's tapestries and the extent of his involvement in the production process. The research examines J. H. Dearle's stylistic specifics and artistic contribution to the development of distinctive British carpet design, which incorporated Middle Eastern influences transformed through the prism of his national vision. The study identifies and systematizes structural particularities in the composition of repeat pattern designs, looks at the colour schemes and explores the semantics of floral ornamentation with references to florioraphy, mythology, fine art and literature.

The study presents a detailed account of J. H. Dearle's activity in the area of industrial art education. It focuses on his particular role in preparing the next generation of designers, by examining and judging students' work, and redefines his contribution to the development of British industrial design in the first third of the twentieth century.

Keywords: John Henry Dearle, Arts & Crafts movement, monumental painting, art design, decorative art, industrial arts education.